

Park Transwijk Paviljoen

Een definitief archeologisch onderzoek naar de limesweg aan de Beneluxlaan

Basisrapportage Archeologie 77

Park Transwijk Paviljoen

Een definitief archeologisch onderzoek naar de limesweg aan de Beneluxlaan

L. Dielemans

oktober 2011

Administratieve gegevens van het project

Projectcode en -naam:

BNL2-Park Transwijk Paviljoen

Locatie:

Utrecht, Park Transwijk, Beneluxlaan

OM-nummer:

38091

Landelijke hoekcoördinaten:

NW: 135466 / 453554

NO: 135484 / 453564

ZW: 135481 / 453528

ZO: 135498 / 453537

Opdrachtgever:

IBU-Stadsingenieurs, Stadswerken, Gemeente Utrecht

Uitvoerder:

Team Erfgoed gemeente Utrecht

Coördinator vanuit de gemeente:

A.M. Bakker

Dagelijkse leiding opgravingen:

Y. Meijer

Uitvoering veldwerk:

16 en 17 november 2010

Beheer en plaats van documentatie:

Team Erfgoed gemeente Utrecht

Zwaansteeg 11

3511 VG Utrecht

telefoon 030 286 3990

ISBN:

978-90-73448-48-3

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	6
2 Historische en fysisch-geografische context	7
2.1 Landschappelijke achtergrond	7
2.2 Bodemkundige ondergrond	7
3 Onderzoeksvragen en methode	8
3.1 Onderzoeksvragen	8
3.2 Methode	8
4 Fysisch-geografische resultaten	10
5 Archeologische sporen en structuren	11
6 Synthese en conclusie	13
Noten	14
Literatuur	14
Eerdere uitgaven	15

Samenvatting

Op 16 en 17 november 2009 heeft een archeologische opgraving plaatsgevonden in Park Transwijk aan de Beneluxlaan te Utrecht. De hier geplande bouw van een paviljoen met horecagelegenheid leidde tot bodemverstorende activiteiten, waardoor archeologische resten bedreigd werden. Op basis van de resultaten van een booronderzoek en het eerder uitgevoerd noordwestelijk gelegen proefsleuvenonderzoek BNL1 kunnen binnen het plangebied resten van de Romeinse limesweg en een ijzertijdnederzetting worden verwacht.

Bij aanvang van het veldwerk bleek een volledig vlakdekende opgraving onmogelijk vanwege een aantal bomen dat niet gerood mocht worden. Al snel werd ook een ophogingspakket met puin aangetroffen tot ruim onder het verwachte Romeinse sporenniveau. Hierom werd besloten de opgraving te beperken tot een gedeelte van werkput 1, een controlevlak in de zuidwesthoek en een profiel langs de oostzijde van het plangebied, waar de kans op het aantreffen van resten van de limesweg, met name bermgreppels, het grootst was.

Ondanks de verwachtingen voor de limesweg binnen het plangebied zijn er tijdens het onderzoek geen archeologische sporen aangetroffen. De bodem was tot op grote diepte verstoord, waardoor aangenomen kan worden dat het Romeinse sporenniveau, en daarmee ook jongere archeologische sporen, ter hoogte van het plangebied verdwenen zijn.

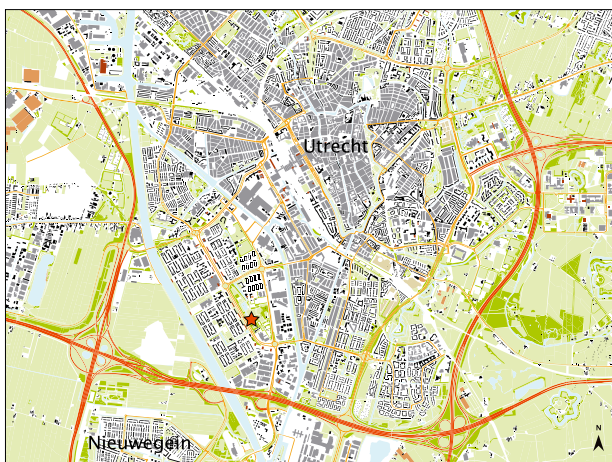
1 Inleiding

Van 13 april 2010 tot 18 maart 2011 heeft een archeoloog op 16 en 17 november 2009 heeft een archeologische opgraving plaatsgevonden in Park Transwijk aan de Beneluxlaan te Utrecht. Het onderzoek is uitgevoerd door archeologen van de gemeente Utrecht, StadsOntwikkeling, Team Cultuurhistorie in opdracht van de gemeente Utrecht, Stadswerken, IBU-Stadsingenieurs.

De geplande bouw van een paviljoen met horecagelegenheid binnen het plangebied zou leiden tot bodemverstorende activiteiten, waardoor archeologische resten bedreigd werden. Op basis van de resultaten van een booronderzoek uit 2008 is het verloop van de Romeinse limesweg gereconstrueerd. Deze reconstructie snijdt dwars door Park Transwijk.¹ Tijdens het direct noordwestelijk gelegen proefsleuvenonderzoek BNL1 is de aanwezigheid van de limesweg aangetoond.² Ook zijn aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van een nederzetting uit de ijzertijd. Op basis hiervan werden binnen het plangebied eveneens resten van de weg, aanverwante sporen en resten van de ijzertijd nederzetting verwacht.

Het plangebied was ten tijde van het onderzoek in gebruik als park. Het wordt omsloten door de Vijverlaan in het zuiden en oosten en de Beneluxlaan in het westen. In het noorden loopt een naamloos voet- en fietspad.

Het veldteam bestond afwisselend uit Y. Meijer, J.S. van der Kamp, N.D. Kerkhoven en L. Dielemans (Team Cultuurhistorie, gemeente Utrecht). De graafmachine werd bestuurd door een machinist van Loonbedrijf Piet van de Berg. De technische uitwerking van de velddocumentatie en het geborgen vondstmateriaal is uitgevoerd door Y. Meijer.

Afb. 1.1 De onderzoekslocatie op regionaal en lokaal niveau.

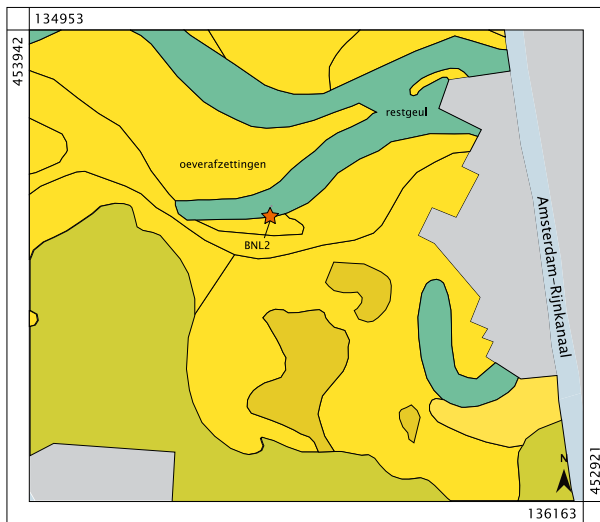
2 Historische en fysisch-geografische context

2.1 Historische achtergrond

Park Transwijk ligt midden in de Utrechtse wijk Kanaleneiland. Deze wijk is ontwikkeld in het begin van de jaren '50 van de twintigste eeuw waarbij de omgeving integraal is opgehoogd door het opbrengen van een dikke laag scherp zand. Van de cultuurlandschappelijke en historisch-geografische achtergrond van deze wijk voor de jaren '50 is door dit zandpakket niets zichtbaar. Op het Minuutplan van 1811-1832 is ten oosten van het plangebied een oude weg zichtbaar: de Westravensche Watering. Het plangebied zelf was in gebruik als weiland of boomgaard. De aanleg van het park Transwijk is in 1956 gestart en het werd uiteindelijk in 1964 opgeleverd. Het rechthoekige, strakke park was rond de eeuwwisseling erg verouderd qua opzet. Het is in 2001 heringericht.³

2.2 Bodemkundige ondergrond

De onderzoekslocatie bevindt zich op een stroomrug die in de bronstijd en vroege ijzertijd is gevormd.⁴ Het is niet bekend tot wanneer dit systeem actief is geweest. Aan de noordzijde wordt de onderzoekslocatie doorsneden door een zeer brede restgeul (Fs7) met een noordwest-zuidoost-oriëntatie. In het zuidelijke deel van de onderzoekslocatie bevinden zich zavelige oeverafzettingen (Fs2). Volgens de bodemkaart ligt het plangebied op kalkloze poldervaaggronden (zware klei, Rn47C). Dit zijn gronden waarin na de afzetting nog geen bodemvorming heeft plaatsgevonden.⁵ Volgens de geomorfologische kaart bevindt het plangebied zich op een rivierkom en oeverwalachtige vlakte (2M22).

Afb. 2.1 De onderzoekslocatie op de fysisch-geografische ondergrond volgens Berendsen (1982).

3 Onderzoeksvragen en methode

3.1 Onderzoeksvragen

1. Is het door RAAP aangeboorde grind afkomstig van de limesweg?
2. Is er sprake van meerdere fasen van de limesweg?
3. Wat is de datering van de (verschillende fasen van de) limesweg met betrekking tot aanleg en gebruiksduur?
4. Wat is de ouderdom, omvang, gaafheid en conservering van de overige archeologische sporen in de bodem op deze locatie?

Per fase van de limesweg:

5. Hoe is de limesweg opgebouwd, welke materialen zijn hierbij gebruikt?
6. Zijn er aanwijzingen voor onderhouds- en herstelwerkzaamheden en wat is de datering van deze werkzaamheden?
7. Hoe ziet de bermzone van de limesweg eruit, is er sprake van bermgreppels, bermbeschoeiingen of secundaire bermzones die onderdeel waren van het functioneren van de weg?
8. Zijn er aanwijzingen voor het gebruik van een secundaire bermzone?

3.2 Methode

Het oorspronkelijke puttenplan bestond uit twee werkputten van 10 bij 30 m, met een noordwest-zuidoost-oriëntatie. Per put zouden twee vlakken worden aangelegd, het eerste direct onder de ophogingslagen uit de twintigste eeuw en het tweede op ongeveer 0,50 m+NAP, het niveau waar de Romeinse sporen verwacht werden op basis van de resultaten van het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek BNL1. De locatie van het horecapaviljoen bepaalde de locatie van de werkputten. Tijdens het verwijderen van de bovengrond en het aanleggen van vlakken is de metaaldetector ingezet om metaalvondsten te kunnen verzamelen. Omdat de vondstverwachting laag was, diende al het vondstmateriaal met een ouderdom van vóór 1800 te worden verzameld. De aanlegvondsten werden verzameld in vakken van maximaal 5 bij 5 m. In beide werkputten zouden het oostprofiel en het noordprofiel worden aangelegd tot op een diepte waaronder redelijkerwijs geen afgedekte antropogene sporen meer verwacht werden. In deze profielen was de kans op het

aantreffen van de bermgreppel(s) van de limesweg het grootst.

Tijdens de start van het veldwerk bleek bovenstaande strategie onmogelijk door de aanwezigheid van bomen die nog niet gerooid mochten worden binnen het plangebied. Hierdoor konden de werkputten niet volgens plan worden aangelegd. Ook werd een ophogingspakket met puin aangetroffen tot 0,12 m+NAP, ruim onder het verwachte Romeinse sporenniveau van 0,50 m+NAP. Dit was 1,35 m onder maaiveld. De toekomstige verstoring van de bouwput zou echter niet verder dan 1 m onder maaiveld reiken. Hierom werd besloten de opgraving te beperken tot een gedeelte van de reeds gestarte werkput 1 in de noordwesthoek, een controlevlak in de zuidwesthoek (werkput 3) en een profiel langs de oostzijde van het plangebied (werkput 2), waar de kans op het aantreffen van resten van de limesweg, met name bermgreppels, het grootst was.

De werkputten en profielen werden aangelegd met behulp van een graafmachine. Er werd laagsgewijs verdiept tot aan het relevante vlakniveau. Vaste RD-punten en een NAP-punt zijn na het onderzoek door de landmeetdienst van de gemeente Utrecht ingemeten, aan de hand waarvan de werkputten en profiel zijn ingemeten. De vlaktekeningen zijn 1:50 getekend, de profielen 1:20. De vlakken zijn digitaal gefotografeerd en de hoogte van het vlak en maaiveld werd vastgesteld met behulp van een waterpas-instrument. Alle documentatie werd uitgevoerd volgens het Handboek Archeologie Utrecht versie 2. De tekeningen werden na afloop van het veldwerk gedigitaliseerd.

Afb. 3.1 Locatie van de werkputten op de topografische ondergrond.

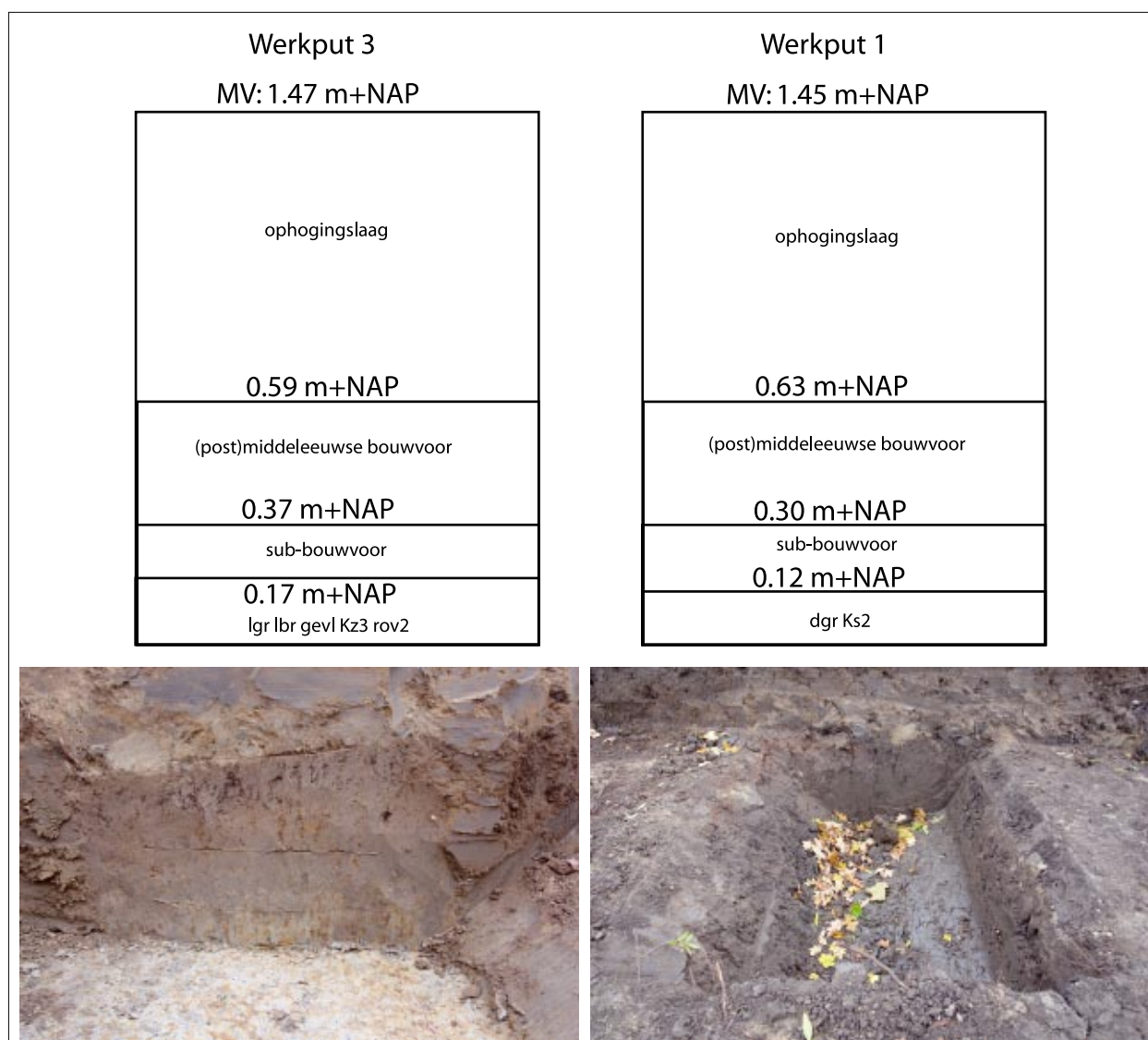
4 Fysisch-geografische resultaten

Volgens Berendsen (1982) bevindt de onderzoekslocatie zich op een stroomrug die in de bronstijd en vroege ijzertijd is gevormd. Aan de noordzijde wordt de onderzoekslocatie doorsneden door een brede restgeul met een noordwest-zuidoost-oriëntatie. In het zuidelijke deel van de onderzoekslocatie bevinden zich zavelige oeverafzettingen. Dit beeld wordt bevestigd door de waarnemingen die tijdens het onderzoek zijn gedaan. In werkput 1 (noordwesthoek van het plangebied) werd de natuurlijke ondergrond aangetroffen op 0,12 m+NAP. Hierboven bevindt zich een (post)middeleeuwse bouwvoor van 33 cm dik, waarboven een 82 cm dik ophogingspakket van scherp zand en puin is aangebracht. De natuurlijke

bodem bestaat uit een donkergrijze, matig siltige klei (Ks2). De bodem is sterk uitgedroogd door de aanwezigheid van bomen op het terrein.

Werkput 2 bevindt zich grotendeels in het noordelijk deel van het plangebied (zie afb 3.1). De natuurlijke ondergrond, een donkergrijze, sterk siltige klei (Ks3), is hier aangetroffen op 0,11 m+NAP. Hierboven is een 23 cm dikke (post)middeleeuwse bouwvoor waargenomen. Daarboven is een 1,09 m dik ophogingspakket van scherp zand en puin aangebracht.

In de zuidwesthoek van het plangebied werd werkput 3 aangelegd ter controle van de bevindingen in het noorden. Hier bestaat de natuurlijke ondergrond uit

Afb. 4.1 Schematische profielweergaven met foto's van de werkputten 1 en 3.

lichtgrijs-lichtbruin gevlekte, sterk zandige klei (Kz3) met ijzeroervlekken en sterke bioturbatie. Vanaf 0,17 m+NAP bevindt zich hierboven de (post)middeleeuwse bouwvoor van 42 cm dik. Het ophogingspakket van scherp zand en puin is hier 88 cm dik.

De verwachte restgeul in het noorden van het plangebied is aangetroffen tijdens het onderzoek in de vorm van afzettingen van (matig zware) klei. In het zuiden werden eveneens de verwachte zavelige oeverafzettingen aangetroffen. Door de verspreide aanleg van de werkputten is in het onderzoek is niet naar voren gekomen waar de overgang tussen deze afzettingen zich bevindt.

5 Archeologische sporen en structuren

Ondanks de verwachtingen voor de limesweg binnen het plangebied zijn er tijdens het onderzoek geen archeologische sporen aangetroffen. De bodem was tot op grotere diepte verstoord dan werd verwacht, waardoor aangenomen kan worden dat het Romeinse sporenniveau ter hoogte van het plangebied verdwenen is. Wel zijn er de resten van een postmiddeleeuwse of middeleeuwse bouwvoor aangetroffen. Hieruit is echter geen vondstmateriaal afkomstig.

6 Synthese en conclusies

De verwachte sporen van de limesweg zijn binnen het plangebied niet aangetroffen. Ook archeologie uit andere periodes was niet aanwezig. Hierdoor vervallen de onderzoeksvragen met betrekking tot de Romeinse weg en overige archeologische sporen. Doordat er geen grind is aangetroffen in vlak en profielen is niet na te gaan of het door RAAP aangeboorde grind afkomstig is van de verwachte limesweg.

Noten

- 1 Jansen in prep.
- 2 Modelinge mededeling A. Luksen-Ijtsma, adviseur archeologie gemeente Utrechtse Heuvelrug.
- 3 <http://www.utrecht.nl>
- 4 Berendsen 1982.
- 5 <http://www.digischool.nl/ak/2efase/modules/mens/landsch.shtml>.

Literatuur

Berendsen, H.J.A. 1982. *De genese van het landschap in het zuiden van de provincie Utrecht, een fysisch-geografische studie*. Utrecht: Utrechtse Geografische Studies 25.

Jansen, B. in prep. *Booronderzoek naar de limesweg in Kanaleneiland* (werktitel). Amsterdam: RAAP-rapport.

Websites:

<http://www.utrecht.nl> (Park Transwijk)

<http://www.digischool.nl/ak/2efase/modules/mens/landsch.shtml> (Vaaggronden)

Eerdere uitgaven

Basisrapportage archeologie 1

De Grauwert

Archeologische onderzoek naar een laatmiddeleeuwse omgracht complex

Basisrapportage archeologie 2

Eligenstraat

2000 jaar bebouwing in het zuiden van de Utrechtse binnenstad

Basisrapportage archeologie 3

Sportpark Terweide

Inheems-Romeinse bewoning uit de eerste eeuw na Christus ten noorden van de Limes

Basisrapportage archeologie 4

Twee ijzertijdvindplaatsen langs de snelweg

Archeologisch proefonderzoek

Basisrapportage archeologie 5

Middeleeuwse bewoning langs de snelweg

Archeologisch proefonderzoek langs Rijksweg A2

Basisrapportage archeologie 6

Parkwijk-Noord

Zoektocht naar Romeinse activiteiten ten noorden van het castellum op de Hoge Woerd

Basisrapportage archeologie 7

Laatmiddeleeuwse bebouwing langs de Hogeweide

Archeologisch proefonderzoek

Basisrapportage archeologie 8

Langs de Hogeweide

Archeologisch proefonderzoek van een laat- en postmiddeleeuws bewoningslint

Basisrapportage archeologie 9

In de schoot van het landschap

Vleuterweide-Wilhelminalaan. Een nederzetting uit de midden- en late IJzertijd

Basisrapportage archeologie 10

Laatmiddeleeuwse bewoning langs de Hoge Weide

Archeologisch onderzoek wegens de verlegging van de Waterleiding Rijn-Kennemerland

Basisrapportage archeologie 11

Wegens wateroverlast

LR39 De Balije II: wachttorens, rivierdynamiek en Romeinse infrastructuur in een riverbocht van de Heldammer stroom

Basisrapportage archeologie 12

De broederschap 'Maria in de Wijngaard' en 'onser liever vrouwe in die Sonne'.

Archeologisch onderzoek naar twee kloostergemeenschappen aan de Nieuwe Kamp in Utrecht

Basisrapportage archeologie 14

Wonen aan het water (deel 1)

Archeologisch onderzoek van een twaalfde-eeuwse nederzetting langs de Oude Rijn

Basisrapportage archeologie 15

Wonen aan het water (deel 2)

Archeologisch onderzoek van een twaalfde-eeuwse nederzetting langs de Oude Rijn

Basisrapportage archeologie 16

Vroege wacht

LR31 Zandweg: archeologisch onderzoek van twee eerste-eeuwse houten wachttorens in Leidsche Rijn

Basisrapportage archeologie 18

Sportpark Terweide 2

LR41-42: Archeologisch onderzoek Sportpark Terweide

Basisrapportage archeologie 19

Een goede buur?

LR46 en LR49: definitief archeologisch onderzoek naar een vicus, grafvelden, infrastructuur en inheemse nederzetting in de omgeving van het Romeinse *castellum* in De Meern, deelgebied 'De Woerd' (Gemeente Utrecht)

Basisrapportage archeologie 20

Boeren langs de Hogeweide

Een (post)middeleeuws boerderijlint op kapittelgrondgebied in Leidsche Rijn

Basisrapportage archeologie 21

Werken aan de weg

LR31 Zandweg: archeologisch onderzoek aan een verspoelde sectie van de limesweg

Basisrapportage archeologie 25

Oudennijneweg

Archeologisch onderzoek van een inheems-Romeinse nederzetting uit de eerste eeuw na Chr. en een vlasroot-complex uit de twaalfde eeuw na Chr in De Meern, gemeente Utrecht

Basisrapportage archeologie 26

Vroegmiddeleeuwse bewoning langs de A2

Een nederzetting uit de zevende en achtste eeuw in Leidsche Rijn

Basisrapportage archeologie 27

Proefsleuvenonderzoek Rheyngaerde

Aanvullend Archeologisch Onderzoek naar de Romeinse limesweg

Basisrapportage archeologie 28

Een Duits vliegtuiggraf uit de eerste uren van de Tweede Wereldoorlog

Archeologische begeleiding van de berging van een Junckers 88 in Leidsche Rijn (Utrecht)

Basisrapportage archeologie 29

Terug naar Themaat

Het archeologisch onderzoek LR50 en LR52 naar drie huisplaatsen aan de Thematerweg

Basisrapportage archeologie 30

LR55 Appellaantje

Een vroegmiddeleeuwse nederzetting aan de Wilhelminalaan in Vleuten

Basisrapportage archeologie 31

Gewei uit de geul

Onderzoek naar een bronstijdstreng en sporen uit de vroeg-Romeinse tijd aan de Burgemeester Middelweerdlaan in De Meern (Utrecht)

Basisrapportage archeologie 34

Pottenbakkers aan de Anthoniedijk

Inventariserend onderzoek m.b.v. proefsleuven en definitief archeologisch onderzoek voorafgaand aan het nieuwbouwproject 'Hoogstraat aan de Vecht' te Utrecht

Basisrapportage archeologie 36

Middeleeuwse bewoningssporen op het binnenterrein van de Letterenbibliotheek

Definitief onderzoek aan de Wittevrouwenstraat 7-11, gemeente Utrecht

Basisrapportage archeologie 39

Romeinen op het schoolplein

Proefsleuvenonderzoek (LR 61) op het schoolplein van de R.K. Basisschool Drie Koningen in De Meern, gemeente Utrecht

Basisrapportage archeologie 40

De limesweg in West-Nederland

Inventarisatie, analyse en synthese van archeologisch onderzoek naar de Romeinse weg tussen Vechten en Katwijk

Basisrapportage archeologie 41

Lichte Gaard 9

Archeologisch onderzoek naar het castellum en het bischoppelijk paleis in Utrecht

Basisrapportage archeologie 45

Boeren en molenaars

LR 64: Archeologisch onderzoek naar een laatmiddeleeuws erf aan de Strijlandweg, gemeente Utrecht

Basisrapportage Archeologie 50

Klokken gieten naast de kerk

Opgraving op het Pieterskerkhof in Utrecht

Basisrapportage archeologie 54

Wonen aan het Zwarte Water

Inventariserend Veldonderzoek Merelstraat aan het Zwarte Water, Gemeente Utrecht

Basisrapportage archeologie 70

Utrecht Vredenburg

Definitief Archeologisch Onderzoek noordwesttoren en westmuur van kasteel Vredenburg

Basisrapportage archeologie 71

Utrecht-Bergstraat

Definitief Archeologisch Onderzoek
Opgravingen naar de stadsmuur

Basisrapportage archeologie 72

LR67 Rijnvliet-Zuid Sportpark en Strijkviertel

Inventariserend veldonderzoek (IVO-proefsleuven) naar bewoningssporen uit de late middeleeuwen en de Romeinse tijd

Basisrapportage archeologie 73

LR73 Rijnvliet-Noord Woningbouw

Inventariserend veldonderzoek (IVO-proefsleuven) naar de limes in het noorden van Rijnvliet, gemeente Utrecht

Basisrapportage archeologie 76

Riool centrum Vleuten

LR 70: Archeologische begeleiding van het vervangen van het riool in de Dorpstraat, Schoolstraat en achter het winkelcentrum aan de Hindersteinlaan in Vleuten

Basisrapportage archeologie 77

Park Transwijk Paviljoen

Een definitief archeologisch onderzoek naar de limesweg aan de Beneluxlaan

Basisrapportage archeologie 78

Admiraal Helfrichlaan

ADH01: Inventariserend proefsleuvenonderzoek naar de
Romeinse limesweg in Utrecht

Colofon

Uitgave

StadsOntwikkeling
Gemeente Utrecht
Erfgoed© 2011

Redactie

A.M. Bakker

Eindredactie

R. de Kam

Vormgeving

E. van Wieren

Datum

Oktober 2011

Meer informatie

Team Erfgoed
StadsOntwikkeling
Telefoon 030 286 39 90
E-mail erfgoedutrecht@utrecht.nl
www.utrecht.nl

Meer informatie

Team Erfgoed

Telefoon 030 286 39 90

E-mail erfgoedutrecht@utrecht.nl

www.utrecht.nl